

LA POSTERITAT DE MANUEL DE CABANYES

ASSAIG D'INTERPRETACIÓ SOCIOLÒGICA

El 16 d'agost del 1833, en despuntar l'albada, moria a la seva terra natal — Vilanova i la Geltrú —, víctima de la tuberculosi, Manuel de Cabanyes i Ballester. Havia viscut 25 anys, sis mesos i vint dies. Millor dit, és segur que durant aquest temps havia aleanat, perquè viure, allò que se'n diu viure, amb prou feines ho havia pogut fer. Ja que Cabanyes no fou precoç, sinó més aviat aplicat. L'antítesi de l'adagi «Ars longa, vita brevis», va ser extremada en el seu cas fins gairebé a no poder més. Així i tot, deixava un cert rastre en lletres de motlle: dos poemes de circumstàncies: *A doña María Josefa Amalia, reina de España*¹ i *A don Joaquín Roca y Cornet, con motivo de su enlace con*

1. *Poesía con que la Universidad de Cervera celebra las virtudes de nuestros Reyes y Señores D. Fernando VII y D.ª María Josefa Amalia, con oportunidad de haberse dignado SS. MM. honrar con su real alojamiento el grandioso edificio de dicha escuela* (Cervera, Impremta de la Pontificia i Reial Universitat, per Bernat Pujol, 1826), pp. 30-34. Llibre molt rar. Un exemplar en possessió del Dr. Oleguer Fusté i Salvatella.

doña Josefa Fiter;² la traducció de *Las supuestas Noches de Torcuato Tasso*, feta en col·laboració amb Roca i Cornet, però publicada anònimament, i un llibret de setanta pàgines escasses titulat *Preludios de mi lira*.³ Aquest menut volum, a més d'una breu «Advertencia» preliminar i unes «Notas» finals, contenia dotze composicions poètiques d'entre un centenar i força menys d'un centenar de versos cada una. També era anònim. D'aquesta edició, en foren venuts, segons que ens informa Víctor Balaguer,⁴ dotze exemplars.

En vida encara del poeta, el mes de maig, ja molt poc abans que se li declarés la tisi galopant que en qüestió de setmanes l'havia de portar al sepulcre, s'havien ocupat dels *Preludios* dues gran figures de les lletres castellanes contemporànies — don José Gómez Hermosilla i don José Manuel de Quintana —, a qui l'autor, impulsat, sens dubte, per la gran estimació que els tenia, s'havia afanyat a remetre sengles exemplars, i un conegut periodista barceloní, el ja citat Joaquim Roca i Cornet, amic íntim de Cabanyes. Quintana i Hermosilla ho havien fet mitjançant sengles cartes a l'autor, és a dir, en privat; Roca i Cornet, que, diguem-ho de passada, era cap de l'Oficina de Censura Literària i s'havia encarregat de fer passar per aitals forques caudines el manuscrit del seu amic — perquè hom vegi que Espanya és un país d'obstinades tradicions i arreladíssims costums —, mitjançant un article aparegut al *Diario de Barcelona* del dia 13 d'aquell mateix mes de maig.

Aquestes primeres crítiques, si prescindim de la de Roca i Cornet, l'equilibri de judici del qual va restar alterar «per la in-

2. Imp. d'A. Bergnes i C^a, Barcelona, s.a., 69 pp. Les noces de Roca i Cornet amb Josefa Fiter tingueren lloc el 14 de febrer de 1833.

3. Imp. d'A. Bergnes i C^a, Barcelona, s.a., 69 pp. L'epistolari del poeta i les cartes que li adreçaren, arran de la publicació del llibre, Gómez Hermosilla, M. J. de Quintana (vegeu més avall), Sinibald de Mas i Roca i Cornet indiquen per les seves dates, d'una manera bastant precisa, que *Preludios de mi lira* aparegué l'abril del 1833.

4. Cf. *The judgment of posterity a The poems of Manuel de Cabanyes*, ed. by E. ALLISON PEERS (Manchester 1923), p. 39.

dulgència de l'amistat o la força de l'entusiasme» — «L'amistat pot allucinar-se en els seus judicis», es malfia el mateix Roca i Cornet —, oscillen entre el reconeixement i la lloança de l'actitud poètica⁵ i la censura més o menys severa del maneig del mitjà expressiu, la llengua,⁶ una disjuntiva aquesta que hi ha entre actitud poètica i mitjà expressiu, sobre la qual hauré de revenir més endavant.

Un rastre en lletres de motlle, doncs, el que deixa Cabanyes en morir, bastant exigu i precari: dues composicions de circumstàncies, una traducció anònima i dotze poemes també anònims, reunits en un volum del qual només s'han pogut vendre dotze exemplars, amb la qual cosa, si apliquem la norma sociològic-literària segons la qual una obra fracassa quan la seva venda es liquida amb pèrdues per a l'editor i per al llibreter, incorre en un fracàs absolut. I aleshores una crítica pública deguda a la mà d'un pe-

5. «Hallo generalmente (en sus poesías) el mérito poco común de una composición sencilla, juiciosa e interesante, unida a pensamientos elevados, sentimientos enérgicos y miras grandes y nobles. En esta parte hay mucho que alabar...» (J. M. de Quintana). «Digo pues que (sus poesías) en su generalidad me han gustado, que veo en usted bellas disposiciones para sobresalir algún día entre los alumnos de Apolo, que ahora mismo demuestra ya en los *Preludios* de su lira que no le son desconocidos los secretos del arte, y que algunos trozos de sus composiciones nada dejan que desear. Pero...» (J. Gómez Hermosilla). Les cartes de Quintana i Hermosilla, datades els dies 1 i 25 de maig del 1833 respectivament, es reproduïxen, la d'aquell totalment, la d'aquest en bona part, a *Noticia del Sr. D. Manuel de Cabanyes y de sus producciones, y algunos juicios críticos acerca de las mismas, Producciones Escogidas de D. Manuel de Cabanyes* (Barcelona, Llibreria de Joaquim Verdaguer, 1858), 268 pp. Quintana, p. 7; Hermosilla, p. 9.

6. «En lo que me parece que no tendrá usted aprobadores es en el sistema de versificación que ha adoptado; porque no tiene toda la música y alhago a que están acostumbrados los oídos modernos en la poesía lírica» (J. M. de Quintana). «Pero me parece que está usted un poquito contagiado del *magüerismo* y *neologismo* que tan graciosamente ridiculizó Moratín en su epístola a Andrés... Sentiré que usted se ofenda de mi franqueza... No he querido ocultarle el disgusto que me ha causado ver en sus obritas, al lado de trozos muy bien escritos, ciertos rasgos de la gerigonza de los Andreses...» (J. Gómez Hermosilla).

riodista amic, jutge i part, i unes altres dues de figures prestigioses i imparcials, però que romanen desconegudes pel fet d'haver estat emeses per via privada i que, endemés, no són formulades en termes, precisament, de consagració. En definitiva, res no sembla indicar en aquells moments que Cabanyes s'hagi de remuntar al firmament de la fama i menys encara, és clar, que hagi de resplendir en ell, ni que sigui amb llum intermitent i somorta. En realitat, és un malaguanyat: com a home i com a artista. Efectivament, el seu nom va quedar, de moment i per molt temps, envoltat en el silenci. Prop de mig segle més tard, el 4 de febrer de 1875 si volem ser precisos, Marcelino Menéndez Pelayo, aleshores encara jove, rematxava, encara a Santander, la seva inacabable oda «A la memoria del eminente poeta catalán don Manuel de Cabanyes, muerto en la flor de su edad el año 1833»,⁷ amb aquestes dues estrofes d'accent adolorit:

*Breves y oscuros de la tierra al seno
fueron tus días en quietud llevados,
sin que el clamor de la mentida fama
tu nombre pregonase.*

Hoy, mientras ciñen profanados lauros
frentes vulgares, tu memoria muere.
¡Oh si en tu honor mi canto más durara
que mármoles y bronces!

Fou més profeta Menéndez Pelayo en els seus dos últims versos, en expressar amb vehemència, tot i no perdre l'endreqada neoclàssica, el desig de rehabilitar la memòria d'aquell que anomenà «virgen» i també «fuerte mancebo laetano», que no pas als versos anteriors, mitjançant els quals, amb frases no menys curosament cisellades segons els cànons de la poesia marmòria, lamenta i fustiga l'oblit en què es troba sumit el poeta. Perquè la veritat és, com comprovarem molt aviat, que la memòria de Manuel de Cabanyes, malgrat no mantenir-se ni massa viva ni de cap ma-

7. M. MENÉNDEZ PELAYO, *Poesías*, I. *Estudios Poéticos* (Madrid 1955), pp. 218-221.

nera operant, està molt lluny, tanmateix, d'haver-se extingit. I no precisament perquè el cant de don Marcelino «más» hagi durat «que mármoles y bronce», ni tampoc perquè deu anys més tard — 1885 —⁸ publicqués sobre Cabanyes un estudi laudatori que sol ser considerat com l'arrencada de la relativa glòria pòstuma de l'autor dels *Preludios*, sinó degut sobretot a d'altres raons que el gran polígraf muntanyès, des del cim de la seva talaia estètico-literària i de la seva idealitzada pertanyença a la societat burgesa vuitcentista, no tingué ocasió de remarcar o almenys d'apreciar en llur valor just.

En efecte, la clau que ens ha de donar la mesura, la qualitat i àdhuc el significat i sentit de la posteritat d'aquest malaguanyat i, fins al darrer quart del segle passat, obscur Cabanyes, no s'ha de cercar, a parer meu, en fets gairebé fortuïts, com són l'oda de Menéndez Pelayo, qualsevol altra mostra posterior, considerada aïlladament, d'entusiasme o estimació per la figura i àdhuc, estic temptat de dir, el valor intrínsec de l'obra del poeta — si és que en literatura té veritable consistència això del «valor intrínsec» —, sinó que la nostra investigació ha d'explorar un territori molt més ampli i complex, i alhora més ferm, o encara més, segons la meua opinió, irreductible ja i, per consegüent, reducte d'últimes causes i prefiguració d'últimes conseqüències: el sociològic. Qualsevol posteritat històrica s'hi presta, ja que tota posteritat està edificada amb materials, diguem-ho així, sociològics, i la de Cabanyes, com, d'altra banda, tot el que està relacionat amb la singularíssima història i estats successius de la cultura catalana durant el darrer segle i mig, d'una manera especial, com veurem, amb resultats també, així ho espero, d'especial interès per a tots nosaltres, és a dir, per als qui, com, per definició, els reunits ací, cedim en el nostre món afectiu i intel·lectual un lloc important a la cultura específicament catalana.

8. M. MENÉNDEZ PELAYO, *Horacio en España* (Madrid 1885), 2 vols. Vegeu I, pp. 48 i 167; II, pp. 160-172, 220, 229, 230, 235 i 236. Reproduït a «Ed. Nac. de las Obr. Compl. de Menéndez Pelayo», XLIX (Madrid 1951).

Ens hem situat, doncs, en el punt d'observació que preconitza la moderna sociologia de la literatura. Encara que sigui aquesta una disciplina que només últimament ha anat adquirint la seva peculiaritat operativa i els seus contorns, s'ha fixat ja uns fonaments filosòfico-històrics, ha elaborat una doctrina teòrica i ha desenvolupat una metodologia, els guanys de l'aplicació de la qual a l'escrutini del fenomen literari en totes les seves dimensions assoleixen un gran crèdit. En tot cas, personalment comparteixo la convicció de Robert Escarpit, quan diu:

«Il faut désacraliser la littérature, la libérer de ses tabous sociaux en perçant le secret de leur puissance. Alors peut-être sera-t-il possible de refaire non l'histoire de la littérature, mais l'histoire des hommes en société selon ce dialogue des créateurs de mots, de mythes et d'idées avec leurs contemporaines et leur postérité, que nous appelons maintenant littérature.»⁹

De tot el repertori d'enfocaments o angles de visió de què es val la sociologia de la literatura per assolir els seus fins, aplicarem ací especialment, ja que es tracta d'esbrinar el significat d'una posteritat, els que investiguen el consum, si donem a aquest terme, pres de l'economia, un sentit lat, és a dir, si amb ell ens referim a l'acollida que el públic lector, tant el contemporani de l'autor com els successius posteriors a la mort del mateix, dispensa a una obra literària en les seves dues vessants: consum directe de la pròpia obra literària i moviment d'interès, intel·lectual o merament afectiu, que suscita aquesta obra. D'aquí s'extreuen els factors que configuren l'èxit, la seva magnitud i el seu sentit, magnitud i sentit que, com que són producte d'una interrelació, la que es dona entre l'autor i la seva obra d'una banda i el públic de l'altra, revelen tant la imatge d'aquells com la d'aquest, sense que això signifiqui, sobretot quan, com en el nostre cas, el públic es va allunyant cada cop més de l'autor en el temps, en el gust i en els compromisos vitals, correlació clara i harmònica entre ambdues imatges.

Sigui'm permès d'advertir, finalment, en aquesta espècie de declaració metodològica prèvia, que he renunciat a utilitzar ací el

9. R. ESCARPIT, *Sociologie de la littérature* (París 1958), p. 127.

procediment típicament sociològic: l'enquesta, donat que em circumscric — la limitació és misèria i alhora requisit de tot estudi — a l'observació d'un estat diacrònic, que va produint-se a través de quasi un segle i mig, del qual tenim dades testimonials, vestigis, però no ja testimonis en persona. És clar que aquest rastrejament diacrònic de la posteritat de Cabanyes podria ser completat amb un altre de sincrònic actual, en que podria i hauria de ser aplicada l'enquesta i que probablement seria revelador. Ni el meu perfeccionisme ni les meves possibilitats no han assolit tant. M'he resignat, doncs, a no anar-me'n de l'àmbit històrico-diacrònic, prolongant-lo fins a l'actualitat.

No tinc coneixement que fins a la data present existeixi un inventari dels testimonis de la posteritat de Cabanyes més complet i sistemàtic que el realitzat pel senyor Joan Rius i Vila, benemèrit bibliòfilo-llibreter de la mateixa Vilanova i la Geltrú, devot incondicional del poeta, sota el títol de *Bibliografia del poeta Manuel de Cabanyes y Ballester*, treball publicat al «Butlletí de la Biblioteca-Museu Balaguer» els anys 1957-1958. Aquesta bibliografia comprèn vuitanta-cinc pàgines del mencionat butlletí, amb un total de 463 entrades. Aquesta xifra, relativament elevada, per bé que obtinguda aplicant un criteri més exhaustiu que selectiu, no deixa de ser una collita abundant, que ens certifica, ja des d'un principi, la bona fortuna, guardades les proporcions, del nom de Manuel de Cabanyes. Cal tenir present, a més, que el senyor Rius i Vila no pretén ser, com declara ell mateix en diverses ocasions, ni un model de rigor ni aplomadament especialista, a part que, des de la publicació del seu treball, ha transcorregut una bona dècada, que caldria explorar curosament a la recerca de noves dades. D'això, jo n'he fet quelcom, i he afegit a les registrades pel bibliòfil de Vilanova unes 25 entrades més, encara que no puc dir que les meves perquisicions hagin estat, fins ara, dutes a terme peti qui peti. Dubto tanmateix — i estic sempre disposat, naturalment, a ser tret del dubte — que a la vigilància ja vella, constant i sumament vivaç del senyor Rius i Vila i a la meva, tot i ser més recent i curta, hagi escapat alguna dada de veritable importància. No convé oblidar, d'altra banda, que Cabanyes ha fet córrer tinta, però

no precisament a gavadals. En qualsevol cas, en anar madurant el meu projecte d'estudi, vaig considerar que la *Bibliografia* en qüestió, sotmesa a crítica i completada per mi, constituïa el material bàsic idoni per a la meua investigació.

He analitzat a fons aquest material. De cara al seu aprofitament en funció del meu propòsit i amb vista a interpretar-lo, he aplicat el procediment següent:

He mantingut les dues grans divisions que fa el mateix Rius i Vila — escrits *de* Cabanyes i escrits *sobre* Cabanyes — i la disposició — entrades anotades per ordre cronològic segons les dates de publicació de l'escrit ressenyat — de cadascuna de les parts. Aleshores he reduït cada part a una sinopsi de dades. La primera part — «Transmissió, difusió i reproducció de l'obra de Manuel de Cabanyes» — d'aquesta manera: en el sentit horitzontal apareixen les composicions soltes o grups de composicions, traduccions i àdhuc epistolari de Manuel de Cabanyes, tot indicat per mitjà de sigles — de les quals hom dóna, naturalment, el corresponent registre —, segons que aquests escrits han anat apareixent durant 132 anys — del 1826 al 1958 —, i en el vertical segons el lloc de publicació dels mateixos, reduïts aquests llocs a quatre zones molt significatives donada la meua hipòtesi de treball: local — Vilanova i la Geltrú —, regional — resta de Catalunya —, nacional — resta d'Espanya — i internacional — estranger —. Aquesta primera sinopsi — vegeu l'Annex I, 1 i 2 — ja conté en potència totes les magnituds que he utilitzat; a ella es remeten, doncs, les xifres que apareixen als altres quadres o taules. Aquestes xifres m'han permès d'obtenir índexs i coeficients que constitueixen l'esquelet de la meua argumentació i els fonaments de les meves conclusions. En els annexos que acompanyen la meua comunicació es presenta tot això elaborat i s'ofereix — només faltaria — a l'escrutini i verificació del curiós — o recelós — oient o lector. Ací em limitaré a destacar els resultats significatius.

Des de 1826 en què Cabanyes, essent estudiant de la Universitat de Cervera — de tan tèrbola memòria —, veié per primera vegada una obra seva en lletres de motlle — *A doña María Josefa*

Amalia, reina de España —, fins al 1958, en què apareix a Lecce (Itàlia) el llibre de Maria Romano Colangeli *Classicismo e Romanticismo in Manuel de Cabanyes*, on són reproduïts gairebé tots els escrits del poeta vilanoví — i les dotze composicions de *Preludios de mi lira* traduïdes, a més, a l'italià — *dues-centes vuitanta-cinc* vegades s'han publicat obres de Cabanyes. A l'Annex I, taula 2, hom pot veure les vegades que cadascuna d'aquestes obres es reprodueix, de la qual cosa s'infereix «La freqüència de publicació de les composicions de Manuel de Cabanyes». Però allò que ara interessa més de destacar és que, d'aquest total de 285 vegades que Cabanyes ha estat publicat,

74 corresponen a l'àrea local,
 137 a la regional,
 28 a la nacional i
 46 a la internacional

Total: 285

Si sumem les xifres corresponents a les àrees local i regional — és a dir: en conjunt, Catalunya —, obtenim 211 sobre un total de 285. Això dona les proporcions següents: el 74 % de la transmissió, difusió i reproducció de l'obra de Manuel de Cabanyes ha tingut lloc a Catalunya; només el 10 % a la resta d'Espanya, i el 16 %, més que a la resta d'Espanya, a l'estranger — Anglaterra i Itàlia —, amb la particularitat que a l'estranger s'ha fet en forma d'obra completa — *Preludios de mi lira*, composicions soltes, epistolari i àdhuc fragments de traduccions —, mentre que a la resta d'Espanya registrem únicament la publicació esporàdica d'alguns poemes, un d'ells, *Independencia de la poesia*, amb una freqüència molt superior a la dels altres. Conclusió provisional: la posteritat de Cabanyes, pel que fa al coneixement de la seva obra, és deguda en un 90 % al zel regional, sobretot, o a l'internacional, i només en un 10 % al nacional. Més endavant hem de veure quin és el veritable sentit d'aquesta comprovació, però cal que ja ara ens fixem en quelcom de paradoxal, a primera vista: Cabanyes va

creure que pertanyia a la cultura nacional espanyola, predominantment, no cal dir-ho, castellana, i fins sembla que tingué temps i motius de forjar-se la illusió que, juntament amb alguns altres poetes conterrànics i contemporanis, passaria a la història de la literatura emmarcat en el llorejat epígraf d'«Escola Catalana de Poesia Espanyola»,¹⁰ paral·lela més o menys a la sevillana dels Arjona, Lista, Blanco White, Marchena, etc. i a la salmantina dels Cadalso, Jovellanos, Meléndez Valdés, Cienfuegos, Quintana i altres. Aquesta integració, fins i tot entusiasta, a allò que era nacional espanyol queda evidenciada d'una manera palmària a través de la seva obra, i no pas solament perquè adopti l'idioma nacional castellà, cosa que difícilment podia eludir, no precisament perquè fos impossible, encara que gairebé era prodigios: no hem d'oblidar que Cabanyes va ser contemporani de Robrenyo, que Joaquim Molas ha reunit en el seu volum *Poesia neoclàssica i pre-romàntica*¹¹ tota una sèrie de composicions poètiques en català produïdes en vida de Cabanyes i àdhuc abans que ells naixés, i, en fi, que el nostre col·lega, Antoni Comas, ha donat a la seva comunicació a aquest mateix col·loqui el títol, significatiu en aquest context, de *La consciència política als autors de la pre-Renaixença*. No, Cabanyes no sabé o no pogué, o no en tingué temps — potser això darrer és el més probable — concedim-li en tot cas el benefici del dubte — sobreposar-se a l'atonía que experimentava a la seva època la nacionalitat catalana, ni superar els condicionaments de la seva extracció patrícia i formació acadèmica ceriverina. La seva integració a allò que era nacional espanyol es revela, no ja solament, ho repeteixo, per l'adopció del castellà, encara que el seu estudi li fos tan cos-

10. Cf. carta de Sinibald de Mas a Cabanyes del 4 de maig del 1833, que en bona part és reproduïda ja a *Producciones Escogidas* (o.c. a la nota 5), pp. 8-9. Hi llegim, entre altres coses: «Él fue (J. M. de Quintana) quien me preguntó si le conocía a usted y contestándole que *mucho*, me respondió: ya me lo figuraba yo, porque al momento he visto que era de la *moderna escuela catalana*. Con que ya ve usted que el señor D. Manuel de Quintana reconoce en nosotros una *escuela* y que no la desprecia. Dígaselo usted a Roca, Surez y a D. Félix, que se alegrarán».

11. «Antologia Catalana 41» (Barcelona 1968).

terut, com ell mateix confessa, com el de qualsevol idioma estranger, sinó també, sobretot, millor dit, a través de la seva temàtica i dels sentiments que manifesta. A la *Independencia de la poesia* diu, cal recordar-ho, que els seus versos (cito per l'edició d'Allison Peers):

... nunca, nunca
tu noble faz con el rubor de oprobio
cubrirán, Madre España.

(vv. 26-28).

Aquest apellatiu de «Madre», amb majúscula, referit a Hispània o Espanya, es repeteix a *El Oro* (v. 46) i a l'oda *A Doña María Josefa Amalia* (v. 101). En aquesta oda — gairebé ens tragita pensar que integra el volum «con que la Universidad de Cervera celebra las virtudes de nuestros Reyes y Señores D. Fernando VII y D.ª María Josefa Amalia, con oportunidad de haberse dignado SS. MM. honrar con su real alojamiento el grandioso edificio de dicha escuela» —, Cabanyes admet, a més, no ja solament de bon grat, sinó fins i tot amb exaltació de retòrica ampullositat, allò que podríem anomenar la mitologia patriòtico-nacional espanyola, tan plena de tràgiques llacunes. Nous testimonis d'això, els trobem també a l'oda improvisada *A don Pablo Alcover*:

¡Loor a ti, virgen hispana! ¡Gloria
a Vos, campeones de la patria!
Si por ella morir la suerte ordena,
morir por ella es dulce...

(vv. 73-75);

a la titulada *A Marcio*:

¡Costumbres sin arte! ¡Severas costumbres
de nuestros abuelos!, ¿do estáis? ¡Que a la cima
de la gloria alzasteis poderoso y bello
de España el blasón!

(vv. 33-36);

i en un altre passatge de la mateixa composició (vv. 53-58):

Bien fuiste tú entonces, o Burgos, testigo
de noble constancia, cuando de Castilla
en Santa Gadea juntados los Grandes
ante el nuevo Rey,
se alzó un caballero: varonil talante,
majestad y gracia dicen que es Rodrigo, etc.

I, si això fos poc, encara ens queda allò de:

... y con temor atónito el indiano
del león de España escuchará el rugido.
¡Loor a ti, caudillo ilustre! ¡Excelsa
nación, loor a ti, que de naufragios
despreciadora altiva, y de la muerte
a la empresa clarísima te arrojas!

que escullo de «Colombo» (vv. 20-25), composició que és tota ella un ditirambe a l'empresa expansionista transatlàntica de Castella.

En definitiva, ningú no podrà acusar Cabanyes d'haver contribuït a forjar la famosa «llegenda negra espanyola». No, ben al contrari, el nostre poeta s'havia deixat arrossegar, sense ni tan sols, molt probablement, fer-se'n problema *encara*, per la força centrípete de la cultura nacional espanyola de signe castellano-imperialista, fins en les seves manifestacions més superficials i gesticulants. Però, qui ho havia de dir, ha estat precisament aquesta cultura, com hem constatat abans, la que l'ha rebutjat o almenys s'ha limitat a admetre'l en proporció mínima i no pas precisament amb admiració, com hem de veure. En considerar els resultats de l'escrutini de la segona part de la bibliografia — la dels escrits *sobre* Cabanyes — veurem reproduït, i il·lustrat, aquest fenomen d'una manera més explícita encara.

En canvi, si posem ara la nostra atenció en la transmissió, difusió i reproducció de l'obra de Cabanyes registrades a les àrees local i regional — Catalunya —, advertim una freqüència que, en comparació amb l'àrea nacional, resulta hipertròfica, evidentment desproporcionada. No solament constatem aquest desequilibri qua-

si total (74 % enfront del 10 %), sinó que ens salta als ulls simultàniament el gran nombre de composicions traduïdes al català.

Ja el 1935 Josep M. Junoy va poder escriure un article a *La Vanguardia*, de Barcelona, titulat *Las poesías de Manuel de Cabanyes en catalán*.¹² De fet, 47 composicions del somiador vilanoví han aparegut en llengua vernacle (el 17 % aproximadament de tot el que ha estat publicat). En aquesta xifra hi ha incloses, naturalment, reproduccions d'una mateixa composició. Eliminant les reproduccions, observem que dels 33 escrits coneguts que ens han restat de Cabanyes, 25 han adoptat la investidura catalanòfona, o sigui el 75 % aproximadament de l'obra de Cabanyes. I encara aquest percentatge és un xic enganyós, perquè entre els escrits citats hi ha traduccions (BA, FEJC, MRR, NTT), l'epistolari i fragments de la *Historia de la Filosofía* que Cabanyes havia començat a escriure, i bé cal admetre que la versió al català de tot això mancava, simplement, de sentit. La resta, tots els poemes — menys el primerenc sonet *A Conrado*, de caràcter satíric i de cap manera característic de l'obra de Cabanyes, fins al punt que hom ha arribat a dubtar de la seva paternitat —, tot, fins i tot els *Pensamientos sueltos*, pot ser llegit avui en català. Bé podem dir, per consegüent, que tota l'obra poètica, tota l'obra de creació, si voleu, de Manuel de Cabanyes ha estat integrada a la cultura i tradició literàries catalanes.

Aquesta labor de transvasament no és deguda a un sol traductor, en el qual cas no passaria de ser un fet aïllat, d'escassa significació, sinó a *nou* de diferents, que, en diferents èpoques i llocs, sense possible connivència mútua, s'han llançat espontàniament a la tasca de naturalitzar, de recuperar, podríem dir, un poeta, que, malgrat haver adoptat un vehicle d'expressió i uns mites culturals aliens, han considerat, pel que sembla, pertanyent al patrimoni cultural propi, disposició d'esperit, aquesta, que més endavant, mitjançant un altre tipus de testimonis, veurem com adquireix una dimensió sociològica inconfusible. I encara destaca més aquesta

12. Secció «Correo Literario», 8 de novembre del 1935.

significació si, esgotant l'aspecte que ara ens ocupa, subratllem que algunes composicions de Cabanyes han trobat diferents traductors, cosa que fa que d'una mateixa composició hi hagi diverses versions catalanes (sis, per exemple, de *La independència de la poesia*, tres d'*A Cintio* i *El Oro*, etc.), i que les dotze de *Preludios de mi lira* compten amb dues versions diferents completes: la d'Alfons Maseres, publicada el 1934 per l'Editorial Barcino, i una altra d'A. Torrents Rossell, inèdita, del qual manuscrit posseeixo un exemplar, que em va facilitar Rius i Vila.

La taula 2 de l'Annex I, «Freqüència de publicació de les composicions de Manuel de Cabanyes», ens dóna una idea de quins han estat els poemes preferits de la posteritat. A davant figura *La independència de la poesia*, reproduït 29 vegades, 6 en català. Després *Perdón, celeste virgen*, que ha estat publicat 27 vegades, 2 en català. A una distància considerable (16 vegades, 3 en català) vénen *A Cintio*, *La Misa Nueva* i després *El Oro*, *A María Josefa Amalia*, etc. *La independència de la poesia* és el gran èxit de Cabanyes, àdhuc en l'àrea nacional, on ha estat reproduït, com a mínim, 9 vegades.

Totes aquestes dades configuren un consum, per escàs que sigui en comparació amb el de l'obra d'altres literats que han sabut donar productes molt més desitjables que els de Cabanyes, ben notable, i ens conviden a reflexionar sobre les seves raons. Però abans de reflexionar, arpleguem nous elements de judici, derivats ara de la reducció sinòptica de la segona part de la bibliografia: els escrits *sobre* Cabanyes.

Aquí em vaig trobar amb la dificultat que ofereix haver de reduir a un breu nombre de categories manejables una gran diversitat d'escrits: articles de periòdics i revistes d'enfocament variat — biogràfic, crític, merament informatiu, apologètic —, estudis, extensos o breus, bells exemples d'anàlisi i interpretació de l'obra literària algunes vegades, mimètics unes altres; pròlegs o introduccions, ressenyes d'homenatges, simples al·lusions en contextos diferents, etc. Importava molt a la meua hipòtesi de treball, més que el caràcter, *el to* d'aquests escrits. Fonamentant-me en això, els vaig reduir finalment a les sis categories següents:

1) Apologètico-reverencials, mots que utilitzo en llur sentit etimològic, però els quals és difícil de desenganxar del tragí que duen de tant com han circulat per l'esfera del religiós, la qual cosa, si ho mirem bé, no importa massa, ja que aquests escrits són pures manifestacions de *devoció* al poeta.

2) Apologètico-reverencials d'investidura poètica, és a dir, poemes, generalment en forma d'oda, inspirats per l'admiració, la devoció o l'adhesió afectiva a la figura i a l'obra de Cabanyes.

3) Biogràfics.

4) Crítics.

5) Expositius, o sigui producte, no d'un estudi propi, sinó del maneig del producte dels estudis d'altri.

6) Merament informatius, i amb això em refereixo a peces breus i lleugeres, gairebé sempre articles de la premsa diària, que es mouen en la sobrefaç de la figura i obra del poeta, o a simples al·lusions més o menys extenses.

Cadascuna d'aquestes categories queda escindida, al seu torn, en dos de caràcter general: escrits que es refereixen *exclusivament* a Cabanyes, i escrits que, en un marc temàtic de més gran amplitud, *inclouen* una al·lusió més o menys extensa al poeta. Organitzades totes aquestes dades i llurs agrupacions d'acord també amb les quatre zones geogràfico-culturals que ja hem fet servir abans, obtenim la sinopsi 1.ª de l'Annex II, i en ella la taula 1, que ens permet de detectar, quantitativament i qualitativament, l'interès que la figura i l'obra de Cabanyes han suscitat en la posteritat, segons la localització d'aquesta.

No fa falta cap lupa per a escrutar aquest quadre: salta als ulls, en efecte,

Primer, en els totals verticals,

a) l'índex elevadíssim, proporcionalment parlant, de l'interès que, centrat *exclusivament* en la figura de Cabanyes, ha estat sentit a les zones regional i local, o sigui Catalunya, la suma de les quals xifres és 177;

- b) per contra, les xifres baixíssimes, proporcionalment parlant també, registrades a l'àrea nacional, xifres que encara accentuen més llur significació de desviament envers el poeta, en quedar invertides les proporcions entre l'interès exclusiu i l'inclusiu.

Veiem, per tant, que a Catalunya l'interès ha estat intens i predominantment exclusiu, mentre que a la resta d'Espanya se'ns revela en proporció extremadament feble i, si això fos poc, predominantment inclusiu, és a dir, tangencial. La desproporció és simplement aclaparadora.

Segon, als totals horitzontals, accentuadament qualitatius, advertim que destaca, molt per damunt de les altres, una xifra — 100 — que és la suma dels escrits de caràcter apologetic-reverencial, escrits, d'altra banda, quasi tots localitzats a les zones local i regional, més encara en aquella que no pas en aquesta. Una mica més grossa — 103 — és la xifra dels escrits merament informatius. És reduïdíssim el nombre d'estudis crítics — 13 —, dels quals només 3 han sorgit a l'àrea nacional.

Ja ara les conclusions són òbvies. Però hi ha més coses: a aquesta espècie de conjura del silenci mantinguda a l'àrea nacional que ens revelen les proporcions numèriques — i que hom s'adoni bé que si utilitzo l'expressió «conjura del silenci» ho faig en termes relatius, admetent que de la mateixa manera pugui parlar-se de la «conjura del clamor», inversament proporcional, registrada a les zones local i regional, i que resta per a dilucidar quina de les dues actituds s'ajusta millor a la realitat objectiva, és a dir, al valor estètic i històric de l'obra de Cabanyes —, a aquesta espècie de conjura del silenci, ho repeteixo, cal afegir que, quan el silenci es trenca, no és precisament, llevat de molt rares excepcions — la més notable Menéndez Pelayo — per a advocar en pro de l'autor dels *Preludios*, sinó més aviat per a tot el contrari. Des de

doña Emilia Pardo Bazán que, amb dit indignat i acusador, asse-nyala al seu *Nuevo Teatro Crítico*:¹³

«... ese empalagoso abuso del sustantivo escoltado por un adjetivo y a veces dos: *casta ruborosa virgen, placer muelle, ritmo cadencioso, funesta ponzoña*... Y ¡qué gongorismo en la elección de vocablos poéticos: *sangrisalpicados, invindicada, Anglia, rábidos, sitibundos*... Y si nos fijamos en el fondo, ¡qué vulgaridad esa de protestar que las galas de su musa no se venden ni se trafican! ¿Quién anda por ahí sobornando o cohechando poetas?»

fins a Dámaso Alonso, el qual, a *Menéndez Pelayo crítico literario (las palinodias de don Marcelino)*,¹⁴ parla dels «gélidos versos» del poeta i diu que «Cabanyes quiso apretar la materia en el molde y el resultado fue un hielo», passant per don Juan Valera, el qual, fins sense privar de la seva proverbial benvolença el «poeta laetano», no deixa de subratllar la «sequedad y dureza» dels seus versos.

Això de la «sequedad y dureza», ho adverteix també un crític — gran crític — català, Josep Yxart, en afirmar que la dicció de Cabanyes «resulta latinizada y a veces poco natural y dura»,¹⁵ però, a part que aquest dictamen ens indica que els esperits veritablement crítics, siguin catalans o no, mantenen ben controlades les comportes de l'entusiasme i que potser la conjura del silenci està més justificada — des del punt de vista estrictament literari — que la del clamor, aquí, tanmateix, és Yxart l'excepció, àdhuc d'ell mateix, ja que no deixa de prodigar elogis al poeta. En general, allò que predomina, de molt, a les zones local i regional no és el rigor crític, ni tan sols la crítica nua, sinó la peça encomiàstica i encara potser més la informada d'afany reivindicatiu. Abunden en aquest sector, efectivament, ressenyes d'actes — amb les consegüents notícies rememoratives de la vida i obra del poeta — que no tenen res a veure, si ens ho mirem bé, amb la qualitat de l'obra

13. Any I, núm. 2 (febrer 1891), pp. 80-81.

14. Madrid, 1956.

15. *El Año Pasado* (1889).

que va deixar Cabanyes, sinó que responen a un fervor d'arrels afectives, cíviques, patriòtiques, i àdhuc municipals: erecció d'una estàtua el 1889, col·locació d'una làpida el 1890, commemoració del naixement el 1908, proposta del trasllat de les restes del poeta des de la Granada del Penedès a Vilanova i la Geltrú el 1914, efectució d'aquest trasllat 38 anys més tard, el 1952, commemoració del centenari de la mort el 1933, etc. I també abunden els títols com ara aquests: «Cabanyes és nostre», «Rehabilitació d'en Cabanyes», «Un poeta olvidado», «Un poeta catalán desconocido», «Reivindicació de Cabanyes», «Gloria póstuma de Manuel de Cabanyes», «El Píndaro catalán», etc. Aquest afany reivindicatiu, del qual ja dóna mostres l'oda de Menéndez Pelayo, que ocupa a l'àrea nacional un lloc d'excepció, ja que, com és sabut, deixeble fidel i entusiasta de Milà i Fontanals, va sentir una sincera simpatia pel ressorgiment cultural català que presenciava, aquest afany reivindicatiu, dic, constitueix la tònica general dels testimonis de la posteritat de Cabanyes que han anat acumulant-se a les zones local i regional, sense que se n'evadeixin, sinó al revés, accentuant-ho més, els que han deixat les figures més il·lustres: Víctor Balaguer, els Rubió, Manuel de Montoliu, Llorenç Riber i àdhuc Carles Riba. Fins a tal punt la cosa és així, que restem obligats a treure la conclusió — aparentment paradoxal també — que bona part de la posteritat de Cabanyes, allò que li confereix el seu volum actual, està constituït de matèria reivindicativa. Hom ha edificat l'anomenada del poeta, en la mesura en què la té, a força de dir que li era negada o regatejada tal anomenada. La seva fama és deguda en gran part a la constatació reiterada del fet que manca de fama o que no té la que mereix. En definitiva, hom l'ha donat a conèixer a base de dir insistentment que era un desconegut.

Comprovem aquí novament que la posteritat de Cabanyes es troba sota el senyal de la paradoxa. I aquesta no és res més que el símptoma d'una anomalia. Cabanyes mateix estigué ja, en el seu context històric, d'encreuament, sota aquest mateix signe: «Cantor sense llengua», l'anomenà Costa i Llobera. A allò que és paradoxal — en definitiva anòmal — deu en gran part, precisament, el renom de què frueix.

Per començar, aquesta posteritat trenca una llei sociològic-literària que en circumstàncies normals es compleix sempre: la de l'èxit inicial. Sense un èxit inicial, per modest que sigui, no hi ha pervivència possible. Sabem que l'obra de Cabanyes, lluny d'obtenir aquest èxit inicial mínim, va haver d'encaixar un fracàs absolut. I en un principi es va complir la llei: la mort de l'escriptor com a tal, i la mort — ens diu Robert Escarpit per subratllar el caràcter implacable d'aquesta llei — la mort és irreversible. En el cas de Cabanyes, no obstant, si hi hagué mort en un principi, no ha estat irreversible, com hem vist, sinó que s'ha produït, temps endavant, una espècie de resurrecció. És a dir, un miracle. El mateix mort no podia efectuar aquest miracle. Aquí cal cercar un demiürg. És una manera de parlar, ja ho comprendran, perquè la sociologia no fonamenta les seves explicacions en l'abolició de les lleis que ha descobert mitjançant el seu esforç empíric, sinó precisament en el seu acompliment. Quelcom va passar, després de la mort de Cabanyes, quelcom de nou, que, en relació amb ell, havia de fer operar els factors sociològics d'una manera inversa. Quelcom s'esdevingué, en efecte, després de la mort de Cabanyes, quelcom de transcendental importància. Només vuit dies després de la seva mort: el 24 d'agost de 1833, quan encara ressonaven al cementiri de la Granada del Penedès els càntics funeraris enmig dels quals havia estat inhumat el cadàver del poeta. El 24 d'agost, Barcelona, número 68 d'«El Vapor», tercera plana, darrera columna amb tombant a la quarta plana: *La Pàtria. Trobes*, de Bonaventura Carles Aribau. Això que l'*Oda a la Pàtria*, d'Aribau, és el toc de trompeta que desvetlla de sobte la fins aleshores suposadament adormida consciència de la nacionalitat catalana pot ser tan convencional, anecdòtic i fins inexacte com es vulgui, però encara ningú no ha desmentit la seva oportunitat. El cas és que a partir d'aleshores es fa cada cop més visible el nou rumb que la història va prenent gradualment a Catalunya. La qual cosa implica un desplaçament també de les perspectives. Tant aquest desplaçament d'ordre cultural, i més tard també polític, com la ulterior evolució del gust, de l'estètica, factors sociològic-literaris tots ells impor-

tants, són, a primer cop d'ull, desfavorables al record de Cabanyes. I lògicament ho haurien de ser.

Els nexos més estrets que encadenen l'escriptor amb el seu públic són, segons els postulats, ben acreditats ja, de la Sociologia de la Literatura: la comunitat de cultura; la comunitat de les evidències — idees, creences, judicis de valor, realitats, en suma allò que no necessita ni justificació ni demostració ni apologètica — i la comunitat de llengua. Doncs bé, en el nostre cas, les tres comunitats autòctones, adreçades cap al retrobament amb els alvèols de llur més primigènia autenticitat, dels quals estaven gairebé buidats, es van dissociar i allunyant, tot just mort Cabanyes, de les foranes imposades subreptivament, sempre postisses, en què aquest va creure que se sostenia. Lògicament, ho repeteixo, s'hauria d'haver trencat el nexa, tant més que aquesta divergència creixent dels tres parells de comunitats coexistents fins aleshores, i que ara es dobren d'una manera cada vegada més clara i decidida, està alimentada de ferest antagonisme, no exempt a vegades àdhuc de fustigació i fins de recurs a la lluita oberta: la comunitat de cultura catalana, ben diferenciada i autònoma, enfront de la castellano-espanyola, invasora; la comunitat de les evidències de la col·lectivitat catalana enfront de les de la resta d'Espanya, amb la identificació amb les quals se senten cada vegada més incòmodes els catalans; la comunitat de la llengua catalana enfront de la de la castellana. I, tanmateix, el nexa no es trenca, sinó ben al contrari: és evident, en efecte — resta demostrat — que la posteritat de Cabanyes, tant la mesura de l'èxit de les seves pròpies produccions, com l'interès que ha despertat la seva figura i la seva obra, ha adquirit la quasi totalitat de les seves actuals dimensions gràcies a la iniciativa catalana. Si, d'altra banda, hem comprovat també que aquesta particular reacció i efecte que han produït l'obra i la figura del poeta en les successives generacions dels seus conterrànies s'ha manifestat per via, no precisament crítica, sinó expositiva, informativa, rememorativa o commemorativa, encomiàstica, i sobretot apologètica o reivindicativa, haurem de convenir en dues coses:

1) Que aquesta posteritat és de signe contradictori, cosa que ja anàvem sospitant des que vam advertir els seus símptomes paradoxals, i

2) Que les seves raons profundes, no cal cercar-les en el domini de les projeccions intel·lectuals, sinó en el dels moviments afectius, que, per bé que són més esmunyedissos a l'aprehensió racional i al mesurament, no per això són menys determinants.

Hem de trobar l'explicació, per tant, en un o altre racó palpant, vital, generatiu, del moviment renaixentista català contemporani. Hem de trobar-la en la tessitura fonamental, anterior a qualsevol racionalització, que informa aquest moviment, que constitueix la seva primera font d'energia. Aquesta tessitura és, evidentment, l'ancorada en els fons ètnico-culturals de precipitació ancestral: la catalanitat. L'explicació rau en la catalanitat i en les incidències de la seva lluita pel reconeixement i l'afirmació contra l'onada de la canviant superfície històrica, amb els seus fluxos, els seus refluxos i de tant en tant les seves tempestes.

«La història de l'efecte (de l'obra literària) — ens diu George Lukács — és una qüestió psicològico-cultural i històrica; és la qüestió d'allò que agrada a una època, què actua i per què actua (i en aquest punt la literatura, en major grau encara una de les seves parts, és... solament un de tants símptomes)».¹⁶

I això, formulat d'una altra manera, ens ho confirma Robert Escarpit: «Entre allò que l'autor desitja expressar en la seva obra i allò que el lector d'avui o de demà cerca en ella, poden haver-hi distàncies tals que facin impossible tot contacte».¹⁷

És el cas, *mutatis mutandis*, de Cabanyes; si la seva posteritat és paradoxal, anòmala, contradictòria, és degut al fet que no és un reflex, en rigor, del propi poeta i la seva obra, sinó dels interessos i anhels dels qui han anat integrant-la, ben diferents, àdhuc contraposats a aquells que manifesta el poeta. Ben mirat, la posteritat de Cabanyes, almenys la major part d'ella, la que li confereix el volum suficient per a poder anomenar-se així, ha retut el seu tribut

16. *Sociología de la literatura* (Madrid 1966), p. 69.

17. R. ESCARPIT, *Sociologie de la littérature*, p. 110.

al poeta amb el propòsit, més que inconscient, instintiu, de servir-se d'ell per als seus propis fins. És a dir, Cabanyes ha estat objecte, en definitiva, d'una traïció. Potser — cedeixo a la temptació d'afegir aquí — per tal de contrarestar, piadosament, la que ell va cometre sense sospitar-ho. I tot això no és retòrica, sinó terminologia sociològica. Així anomena, en efecte, la Sociologia de la Literatura aquest fenomen de projectar damunt d'una obra «allò que actua en una època», assimilar aquesta obra, metabolitzar-la en benefici propi, sense que en realitat hom tingui en compte el veritable caràcter de la mateixa. Afegint, això sí, un qualificatiu: «creadora», *la traïció creadora*.

Si puntualitzem ara per què s'ha perpetrat aquesta traïció, estarem ja molt a prop de les nostres conclusions definitives. He anticipat que a aquestes altures estem reduïts, per a obtenir-ho, a escrutar la idiosincràsia del moviment renaixentista català en forcejament amb els seus condicionaments. Aquest moviment, tot ell, fins al dia d'avui, l'ha sostingut enjòlit la voluntat, si bé propensa al pactisme, en el fons irreductible, del nucli més genuí i conscient d'un poble, voluntat paladïnament dreçada a voltes, tàcitament juramentada altres, enfront de les amenaces i els actes d'anihilament exteriors. Que el meu vocabulari no és arbitrari ni patètic, i que tals amenaces i actes no han estat allucinacions de persones afectades de mania persecutòria, en donen ben bé testimoni, amb la seva realitat dolorosa, obstinada, exasperant, els trenta anys de captivitat, de rigor decreixent, certament, però captivitat encara, que està sofrint la cultura catalana. Això ha anat forjant un tremp i una moral de combat. Una moral sobretot de defensa, més exactament de defensa contra un setge. Aquest setge, més o menys intens, però constant, ha estat, per definició, exterior, però no li han mancat també, sota diverses formes — inconsciència, ignorància, passivitat, covardia cívica, egoïsmes mesquins — les seves insidioses quintes columnes. Davant de tot això, ha estat qüestió de vida o mort no ja solament la resistència al setge, sinó més que altra cosa l'afirmació d'un mateix, que després de tot es trobava a la base de tota la resta, i entre les altres coses quelcom d'essencial: la legitimació. «Quan un poble demana la seva llibertat

— deixa dit Carles Riba —¹⁸ el seu millor dret consisteix a haver-ne tingut consciència.» Aquesta afirmació de si mateix ha estat sentida sempre, en efecte, com una cosa de suprema importància i s'ha volgut fonamentar, podríem dir en termes dialèctics, ja que no es podia fer altra cosa, en quelcom immemorial, necessari, permanent, incommovible: la catalanitat, que ja hem trobat abans i amb la qual enllacem ara. La catalanitat ininterrompuda des dels seus orígens, en corrent més o menys impetuós, però incessant, més o menys patent, però irrefrenable. Davant aquest fet necessari de la catalanitat, allò que damunt d'ell s'alça no deixa de ser pura contingència, morfologia. Doncs bé, en el cas de Cabanyes aquesta catalanitat subjacent, essencial, considerada la seva obra com a contingència, ha estat el punt de conciliació entre aquesta obra i la seva posteritat, d'elles mateixes irreconciliables. Em refereixo, naturalment, a la posteritat catalana, aclariment que no caldria fer, ja que l'altra, la nacional o castellana, que hauria de ser la pròpia del poeta, amb prou feines existeix. Ho digué Menéndez Pelayo i encara avui es podria repetir: «(A Cabanyes) del Segre acà no lo conoce nadie».

Aquesta excavació en l'obra de Cabanyes, vista aquesta obra com una pura contingència, com una capa d'alluvió sobreposada i trencadissa, fins a trobar el jaciment ferm de la seva catalanitat és una altra constant de la seva posteritat: la trobem en tots els seus conterrànies que s'han ocupat d'ell amb un cert deteniment. Podria adduir ací una bona quantitat de testimonis. Com que el temps ens apressa, em limitaré al de Carles Riba, sempre autoritat, el qual, al seu assaig *L'acció del classicisme en el renaixement literari català*, acaba l'extens paràgraf dedicat al poeta vilanoví amb aquesta frase:

«El fet que, malgrat haver estat escrita en castellà, la poesia de Cabanyes hagi estat generalment desdenyada a Castella, i continuada en la llengua natal a la qual el poeta, vulgues que no, es va traduir ell mateix, és un fet tan significatiu com explicable.»¹⁹

18. *Carnet de notes, Obr. Compl.*, II (Barcelona 1967), p. 850.

19. «Message Mensuel» (París 1939). Repr. a *Obr. Compl.*, II, pàgines 667-668.

Quelcom de suprema importància, doncs, l'afirmació de si mateix, i quelcom també extremadament urgent, per la senzilla raó que la urgència és consubstancial al setge. Es tractava de recuperar com més aviat millor, d'altra banda, com una part de l'afirmació de si mateix, i restaurar-la, una herència que s'havia anat dilapidant en l'abandó durant segles sencers. Cal distingir, certament, en el procés general dels esforços per l'afirmació, dues etapes: la primera s'esgota amb el segle XIX i és predominantment intuïtiva, la segona s'inicia amb aquest segle i es fa cada vegada més conscient. També hi alludeix Carles Riba quan escriu a *Escolis*, cap al 1918: «El catalanisme, s'és dit, començà essent una Elegia, i avui ha esdevingut una Tasca». En ambdues etapes, tanmateix, es manté molt viu, quasi diria exacerbada, el sentit d'importància i urgència amb què s'elabora o reelabora l'afirmació en les pròpies i diferenciades bases ètnico-culturals i històriques. Això dóna lloc al fet que es desplegui una energia absorbent de gran potència, que — diguem-ho d'una manera gràfica — va enrubinant amb tot allò que troba en el seu radi d'acció i s'ho apropia. I que a voltes, com en el cas de Cabanyes, arriba a tenir efectes retroactius en el pla d'una catalanitat, ni que sigui latent, desmentida fins i tot per la mateixa obra del poeta, però que mai ha deixat d'alenar. Sobre aquest pla, o plataforma incommovible, de la catalanitat — vet ací la meua conclusió — s'assenta l'edifici de la posteritat de Cabanyes, alçat en les seves dimensions definitives per un catalanisme — en el sentit que dóna a aquest mot Rovira i Virgili — vigorosament renaixent, impetuós, cada vegada més plètòric, actiu, *de-lerós*, del qual el poeta de Vilanova i la Geltrú no tingué ni tan sols alguna sospita.

F. M. LORDA I ALAIZ

ANNEX I

Escrits de Cabanyes

Transmissió-reproducció-difusió de l'obra del poeta (1.ª sinopsi) (sobre la *Bibliografia de Manuel de Cabanyes y Ballester* per J. Rius i Vila, sotmesa a crítica i ampliada amb unes 25 entrades més). V. *Registre de sigles i altres signes convencionals*.

<i>Any</i>	<i>Local</i>	<i>Regional</i>	<i>Nacional</i>	<i>Internacional</i>
1826		AMJA		
1832		NTT		
1833		CN, PL-12		
1836		AM, Ca		
1839		NTT, BA		
1840		FEJC	AC, CMA, IP	
1844		AMJA, E1, E2		
1849	A		OJC	
1851	A, IP			
1853	AMJA, E1, E2			
1855	CMA			
1858		PE-27		
1876			IP, A, S	
1878	A			
1881			A	
1885	IP, A		IP, EO, MiN, A	
1888	MiN, IP, S	AMJA, E1, E2		
1890	BA		IP	
1895		O (9), AV (9), ACT (9)		
1908	MiN	IP, AM, EE, IP (1), IP (2)	AMJA	
1914	IP, AESD, AC, AME, MiN, EE, MNa, A, Co, CN, Ca, LL, OJC, FLV, AJA, AMJA, E1, E2			
1917		AESD		

<i>Any</i>	<i>Local</i>	<i>Regional</i>	<i>Nacional</i>	<i>Internacional</i>
1923		A		PMC-22
1924		AME		
1925				
1926	Ca (3)			Ca
1927		MiN, PLOP-23		
1929	PL (4)-12		A, S, IP	
1933	AC (5), IP, EO, CMA, A, EE, EO, Ca, CE, AESD, PS (6), AM, CE, LL, EE, MNa, A, A, Co, TMJA, OJC, IP	AC (5), IP (5), A (5), MiN		
1934		PCMC (5)-21		
1940		P(IA)-20		
1944		Ca		
1945			IP, AC, MNa	
1953	IP, EO	IP (7), EO (7)		
1954			IP, AM, MiN, A	
1956			IP	
1957			AC, MNa	
1958	AC		IP	CRMC-23
		CE (8)		
<hr/>				
	74	137	28	46 = 285
Aprox.	26 %	48 %	10 %	16 %

Taula 1 (sobre la 1.ª sinopsi)

Reproducció de l'obra de Cabanyes — des de 1826 fins als nostres dies — segons la zona geogràfica:

<i>Obra</i>	<i>Local</i>	<i>Regional</i>	<i>Nacional</i>	<i>Internac.</i>	<i>Totals</i>
1 *A	9	7++	5	2	23+++×
2 *AC	5+	6+++	3	2	16++++×
3 ACT	—	1+	—	—	1+
4 *AESD	4	5++	—	2	11+++×
5 *AM	2	7++	1	2	12+++×
6 *AME	3	6++	—	2	11+++×
7 AMJA	3	7+	1	2	13+
8 APA	1	4+	—	2	7+
9 AV	—	1+	—	—	1+
10 PA	1	1	—	—	2
11 Ca	3+	6+	—	3	12++
12 Car	—	2	—	1	3
13 CE	2	3++	—	2	7++
14 *CMA	3	5++	1	2	11+++×
15 CN	1	4+	—	2	7+
16 *Co	3	5++	—	2	10+++×
17 E1	2	6+	—	2	10+
18 E2	2	6+	—	2	10+
19 *EE	4	6++	—	2	12+++×
20 *EO	4	6+++	1	2	13+++×
21 FEJC	—	2	—	—	2
22 FLV	1	2	—	2	5
23 HF	—	1	—	—	1
24 *IP	8	10+++++	9	2	29+++++
25 LL	2	4++	—	2	8++
26 *MiN	5	7++	2	2	16+++×
27 *MNa	3	5++	2	2	12+++×
28 MRR	—	1	—	—	1
29 NTT	—	2	—	—	2
30 O	—	2+	—	—	2+

	<i>Obra</i>	<i>Local</i>	<i>Regional</i>	<i>Nacional</i>	<i>Internac.</i>	<i>Totals</i>
31	OJC	2	4+	1	2	9+
	PL	1+	5+	—	2	8++
32	PS	1+	1	—	—	2+
33	S	1+	1	2	—	4
<hr/>						
Totals		74	137	28	46	285
		Catalunya				47+
		211				12×
		74 %		10 %	16 %	

47 composicions publ. en català (17 %)

12 » » » italià (4 %)

De 33 composicions

25 traduïdes, algunes diverses vegades, al català (75 %)

Taula 2 (sobre la Taula 1)

Freqüència de publicació de les composicions de M. de C.

1	IP	29	vegades,	6	en català,	1	en italià
2	A	23	»	2	»	1	»
3	AC	16	»	4	»	1	»
4	MiN	16	»	4	»	1	»
5	EO	13	»	3	»	1	»
6	AMJA	13	»	2	»		
7	AM	12	»	2	»	1	»
8	MNa	12	»	2	»	1	»
9	EE	12	»	2	»	1	»
10	Ca	12	»	2	»		
11	AESD	11	»	2	»	1	»
12	AME	11	»	2	»	1	»
13	CMA	11	»	2	»	1	»
14	Co	10	»	2	»	1	»
15	E1	10	»	1	»		
16	E2	10	»	1	»		
17	OJC	9	»	1	»		
18	LL	8	»	2	»		
19	APA	7	»	1	»		
20	CE	7	»	2	»		
21	CN	7	»	1	»		
22	FLV	5	»				
23	S	4	»				
24	Car	3	»				
25	BA	2	»				
26	FEJC	2	»				
27	NTT	2	»				
28	O	2	»				
29	PS	2	»				

i la resta, fins a 33 (ACT, AV, HF, MRR), una sola vegada.

REGISTRE DE SIGLES I ALTRES SIGNES CONVENCIONALS

- A = A... (*Perdón, celeste virgen*)
 AC = A *Cintio*
 ACT = A *Catón*
 AESD = A *un amigo en sus días*
 AM = A *Marcio*
 AME = A *mi estrella*
 AMJA = A *Doña Josefa Amalia, reina de España*
 APA = A *don Pablo Alcover*
 AV = A *Venus*
 BA = *Belfagor Arquidiablo*
 Ca = *Canción*
 Car = *Cartas*
 CE = *Canción del esclavo*
 CMA = *El cólera morbo asiático*
 CN = *Cántico Nupcial*
 CRMC-23 = *Classicismo e Romanticismo in Manuel de Cabanyes* (Colangeli),
 amb 23 composicions (PL-12, trad. a l'it., AMJA, APA, E1,
 E2, OJC, Ca, CE, LL, A, CN, Car)
 E1 = *Epístola primera*
 E2 = *Epístola segona*
 EE = *El estío*
 EO = *El oro*
 FEJC = *Fragment de l'epístola de sant Joan Crisòstom a Eutropi*
 FLV = *Fatal lauro de victoria*
 HF = *Historia de la filosofía*
 IP = *Independencia de la poesía*
 LL = *A la luna*
 MiN = *La misa nueva*
 MNa = *Mi navegación*
 MRR = *Myrra*
 NTT = *Las noches de Torcuato Tasso*
 O = *Oda*
 OJC = *Oda improvisada a don Juan Corominas*
 PCMC-21 = *Poesies completes de Manuel de Cabanyes* (Maseras), amb
 21 comp. (PL-12 CN, Ca, CE, LL, OJC, APA, AMJA, E1, E2)
 PE-27 = *Producciones escogidas de M. de Cabanyes* (Roca i Cornet), amb
 27 comp. (PS, FEJC, HF, Car, PL-12, CN, Ca, LL, OJC, A,
 APA, AMJA, O, E1, E2, MRR)

ANNEX II

Escrips sobre Cabanyes

Reducció numèrica de l'atenció prestada a Manuel de Cabanyes i la seva obra: de caràcter apològic-reverencial (AR), apològic-reverencial d'investidura poètica (AR-P), biogràfic (B), crític (C), expositiu (EX), i informatiu (I); enfocament de la mateixa: inclúsiu (Incl.), exclusiu (Excl.); i zona d'iniciativa i irradiació: local (Vilanova i la Geltrú), regional (resta de Catalunya), nacional (resta d'Espanya) i internacional (estranger). Sobre la Sinopsi 1.ª d'aquest mateix Annex.

	<i>Local</i>		<i>Regional</i>		<i>Nacional</i>		<i>Internacional</i>		<i>Total</i>
	<i>Incl.</i>	<i>Excl.</i>	<i>Incl.</i>	<i>Excl.</i>	<i>Incl.</i>	<i>Excl.</i>	<i>Incl.</i>	<i>Excl.</i>	
AR	1	48	3	30					82
AR-P		5		11		2			18
B	4	3		3		1			11
C		2		5	1	3		2	13
EX		13	7	25	2	4	4	9	64
I	6	14	39	18	19	2	5		103
Totals	11	85	49	92	22	12	9	11	291
	Catalunya				34		20		
	96		141		(11 %)		(8 %)		
	237								
	(81 %)								

P(IA)-20	= <i>Poesia. Manuel de Cabanyes</i> (I. Agustí), amb 20 comp. (PL-12 S, Ca, LL, OJC, APA, AMJA, E1, E2)
PL-12	= <i>Preludios de mi lira</i> , amb 12 comp. (IP, EO, CMA, AESD, AC, MiN, AME, AM, EE, MNa, A, Co)
PLOP-23	= <i>Preludios de mi lira y otras poesias</i> (Puig), amb 23 comp. (PL-12 CN, Ca, CE, LL, OJC, A, APA, AMJA, E1, E2, Car)
PMC-22	= <i>The Poems of Manuel de Cabanyes</i> (Peers), amb 22 comp. (PL-12 CN, Ca, CE, LL, OJC, A, APA, AMJA, E1, E2)
PS	= Pensaments solts
S	= Sonet (<i>A Conrado</i>)

Les sigles subratllades corresponen a títols que contenen grups de composicions i la xifra que segueix aquestes sigles és el nombre de composicions recollides sota el títol.

La xifra entre parèntesi indica que la composició corresponent està traduïda al català i remet al mateix temps al nom del traductor:

- (1) Víctor Oliva
- (2) Jaume Barrera
- (3) J. A. Ricart Froment
- (4) Damià Torrents
- (5) Alfons Maseres
- (6) A. Pujol Bernadó
- (7) A. Torrents
- (8) Carles R. Soler
- (9) Anònima

A la Taula 1 l'asterisc indica les composicions que integren *Preludios de mi lira*.

A la mateixa taula cada creueta indica una versió al català de la composició corresponent.

La creueta en forma d'aspa indica una versió a l'italià de la composició corresponent.

Local = Vilanova i la Geltrú
Regional = Resta de Catalunya
Nacional = Resta d'Espanya
Internacional = Estranger